

Prof. dr hab. Adam Sikora
Uniwersytet Śląski
Wydział Filmowy im.
Krzysztofa Kieślowskiego

Recenzja w postępowaniu o
nadanie stopnia doktora sztuki
mgr. Jackowi Bławutowi

Przedmiotem recenzji jest pisemny komentarz „Anime, a aktorski film fabularny – adaptacja form wizualnych i narracyjnych. Analiza Dnia Czekolady w oparciu o inspirację kinem anime” oraz dokonanie artystyczne, reżyseria filmu fabularnego „ Dzień czekolady”.

Teoretyczna część pracy doktorskiej napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Zbigniewa Wichłacza jest znakomitym przybliżeniem tradycji kina japońskiego oraz zarysowaniem dokonań współczesnej kinematografii japońskiej. Jacek Bławut dokonał podziału pracy teoretycznej na szereg rozdziałów systematyzujących i porządkujących potężne kompendium wiedzy na temat rodowodu i ewolucji japońskiego kina. W pierwszym rozdziale skupił się na zarysie historycznym. Zwrócił się do początków kina japońskiego, do filmów inspirowanych teatrem kabuki i bunraku. Autor podkreśla znaczenie tego wczesnego kina odwołującego się do tradycji kultury japońskiej dla formowania się odrębnej estetyki filmowej Japonii. W syntetycznym, aczkolwiek niezwykle pojemnym treściowo zarysie przedstawia twórczość Akiry Kurosawy, Kenji Mizoguchi oraz Yasujiro Ozu. Na przykładzie ich twórczości omawia różnice pomiędzy stylistyką kina japońskiego a kina wywodzącego się z zachodniej kultury. W dalszym rozwoju pracy autor omawia kino lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych. Podkreśla odejście reżyserów tej dekady od tradycyjnych form gatunkowych i skupienie się na kinie introspektywnym, osobistym i emocjonalnym. Omawia twórczość Kohei Oguri, Shohei Imamura. Zarys historyczny kończy przedstawienie dorobku współczesnego kina japońskiego, przybliżenie filmografii Takeshi Kitano. Autor wiele miejsca poświęca na drobiazgową analizę filmu Hana-bi. Akcentuje podstawowe cechy strukturalne-fragmentaryczną strukturę narracyjną, statyczność obrazu filmowego, znaczenie pustki i milczenia. W zakończeniu autor podkreśla znaczenie twórczości Takeshi Kitano dla formowania się własnych paradygmatów artystycznych. Rozdział pierwszy będący przedstawieniem rodowodu, rozwoju i ewolucji kina japońskiego wieńczy zarys historii japońskiej animacji. Autor podobnie jak w przypadku kina fabularnego w skróty, syntetyczny ale zarazem wyczerpujący sposób przybliżył pojęcie anime. Zwraca się do odległej przeszłości, do początku XX wieku, do pionierów eksperymentalnej formy wizualnej. Na przykładzie twórczości wczesnych twórców anime, takich jak Oten Shimowaki, Junichi Kouchi i Seitara Kitayama omawia relacje zachodzące między techniką animacyjną a sztuką mangi. Przedstawia kluczową postać w rozwoju japońskiej animacji i komiksu Osama Tezukę który stworzył rozpoznawalny styl anime. Większą uwagę autor skupił na twórczości wybitnego twórcy animacji poklatkowej

Kithachiro Kawamoto. Podkreśla związek jego twórczości z japońską kulturą, mitologią i estetyką zen co warunkuje minimalizm środków formalnych. Przegląd dokonań japońskiej animacji kończy współczesność wyznaczona twórczością Katsuhiro Otomo oraz Hayao Miyazaki którego film *Spirited Away* zdobył Oscara za najlepszy film długometrażowy i Złotego Niedźwiedzia.

Rozbudowany pierwszy rozdział pracy omawia historię, rozwój oraz ewolucję japońskiego kina fabularnego jak i animacji. Podkreślić należy rozległą wiedzę autora oraz zdolność syntetycznego, istotnego namysłu nad specyfiką tej kinematografii oraz wpisania jej cech strukturalnych w tradycyjną kulturę Japonii.

Po nakreśleniu szerokiej, historycznej panoramy japońskiego kina autor w drugim rozdziale pracy dokonuje analitycznej wiwisekcji formy wizualnej w anime. Na przykładzie twórczości Hayao Miyazaki, Mamoru Hosoda oraz Tamura Shigeru wyodrębnia charakterystyczne cechy japońskiej animacji, przedstawia różnorodność stylistyczną. Wyróżnia twórczość Tamura Shigeru. Podkreśla jego impresjonistyczne podejście do koloru, symboliczną rolę kolorystyki oraz fragmentaryczną, epizodyczną strukturę narracji. Autor przyznaje, iż podczas pracy nad filmem „Dzień czekolady” pozostawał pod silnym wpływem jego twórczości.

Praca w dalszej swej części poświęcona jest omówieniu różnicy pomiędzy kinem japońskim a kinem europejskim. Studium kontrastu eksponuje głębokie zakorzenienie kina japońskiego w kulturowej tradycji. Szczególnym przykładem jest twórczość Yasujiro Ozu. Autor przybliży bliski związek estetyki jego filmów z kontemplacyjnym charakterem Buddyzmu Zen. Omawia znaczenie statycznej kamery nisko umieszczonej, na wysokości oczu osoby klęczącej na macie tatami. Kadry nawiązujące do tradycyjnego malarstwa japońskiego, powolny montaż, nieliniarny sposób prowadzenia narracji to wszystko cechy które kształtują odmienność twórczości Ozu, najbardziej ortodoksyjnego japońskiego reżysera. Rozwinięciem studium kontrastu między kinem Japonii a kinem zachodnim jest analiza „Tronu we krwi” Akiry Kurosawy oraz „Tragedii Makbeta” Romana Polańskiego. Jacek Bławut w końcowej fazie tej analizy w skrótovej formie dookreśla różnice pomiędzy symbolicznym, pełnym nadprzyrodzonych obrazów fatum obecnych w filmie „Tron we krwi” a brutalnym realizmie filmu Romana Polańskiego.

Trzy pierwsze rozdziały pracy omawiające historię kina japońskiego oraz jej cechy stylistyczne stanowią rodzaj wprowadzenia do naczelnej problematyki tekstu czyli wpływu estetyki anime na formowanie wizji filmu „Dzień Czekolady”.

Jacek Bławut tak uzasadnia wybór takiej referencji - „aby oddać charakter oraz klimat książki postanowiłem szukać wzorców w azjatyckim kinie, a w szczególności w konwencji kina anime stosowanej przez twórców z Japonii. Ich stylistyka, sposób kadrowania, prowadzenia kamery czy traktowania upływu czasu, wydał mi się odpowiedni do przeniesienia poetyckiej powieści Anny Onichimowskiej na ekran” Ten rozbudowany cytat z pisemnego komentarza ujawnia strategię twórczą autora. Oniryczny klimat powieści „Dzień czekolady” wyrażony został środkami zaczerpniętymi z konwencji anime. Autor wymienia Tamura Shigeru oraz Mamoru Hosoda jako reżyserów którzy wywarli największy wpływ na materializację artystycznej wizji.

Autor w dalszym ciągu pracy wymienia poszczególne elementy składowe dzieła filmowego. Podkreśla nielinearny przebieg opowiadanej historii. Ważną rolę odgrywa dwubiegunowość przedstawionej rzeczywistości filmowej, opozycyjność świata realnego oraz fantastycznego. Jednym z podstawowych elementów kontrastowania tych dwóch odmiennych rzeczywistości jest kolor. Świat rzeczywisty wyrażony jest szeroką gamą kolorów chłodnych, ciepłe kolory wypełniają świat dziecięcych fantazji. Trzeba podkreślić, że koncepcja kontrastu barwnego została znakomicie przeprowadzona. Kolor w filmie „Dzień czekolady” z jednej strony różnicuje realność i fantazję, jak również jest ważnym elementem kształtującym spójny i homogeniczny obraz filmowy. Godny podkreślenia jest sposób wyrażenia nocy. Widmowe, jakby nierzeczywiste światło delikatnie wydobywa z ciemności nocy kontur widzialności. Kolory pozbawione są jaskrawości, dominuje pastelowa, impresjonistyczna tkanka barwna nawiązująca do kina anime.

Widoczne zapożyczenia, czy też inspiracje zaczerpnięte z kina anime ujawniają się w wolnym tempie narracji, obecności natury która dookreśla dramaturgię obrazu filmowego. Stanowi ważne tło na którym zarysowane zostały postaci dramatu. Autor przytacza przykład twórczości Hayao Miyazakiego który traktuje obrazy natury jako istotny czynnik wzmagający dramaturgię filmu.

Jednym z najważniejszych elementów które zostały zapożyczone z stylistyki filmów anime jest widzenie kamery. Jacek Bławut przyznaje, że domknął rzeczywistość w statycznych, niezwykle malarskich kadrach. W zależności od intensywności sceny i założonego efektu dramaturgicznego ich kompozycja ulega fluktuacji. Kadry oparte na zasadzie symetryczności przenikają się z obrazami zdecentralizowanymi w których postaci obecne są na krawędziach kadru.

Warstwę wizualną filmu wzmacnia i pogłębia muzyka. Nie posiada ona charakteru ilustracyjnego, tworzy ledwie zauważalną tkankę dopełniającą nastój i klimat filmu.

W pisemnym komentarzu do dzieła filmowego Jacek Bławut ujawnia wielopłaszczyznową i wielowątkową inspirację kinem anime. Zapis formowania się filmu „Dzień czekolady” jest świadectwem ogromnej znajomości japońskiego kina jak i wrażliwości artystycznej w transkrypcji elementów zaczerpniętych z odmiennej tradycji kulturowej. Pomimo mnogości tropów prowadzących do twórczości japońskich reżyserów anime Jacek Bławut tworzy własne, autonomiczne i jednorodne dzieło filmowe. Zacierają ślady inspiracji, obecne są jedynie na poziomie idei przedstawienia, realizacja tych teoretycznych założeń tworzy osobną filmową rzeczywistość. W filmie pobrzmiewają dalekie echa pierwowzorów, są one przeobrażone w nową wizualną jakość. Metamorfoza, to właściwe słowo i pojęcie do wyrażenia procesu przemiany zapożyczeń w jednorodną strukturę autorskiego dzieła. Jako recenzent i zarówno operator filmowy chciałbym podkreślić rolę autora zdjęć Radka Ładczyka w urzeczywistnieniu wizji reżyserskiej. Zdjęcia cechuje niezwykle wyrafinowanie środków operatorskich, znakomite operowanie światłem które staje się ważnym elementem kształtującym klimat, nastrój oraz dramaturgię filmu.

Aby nie przedłużać, wobec oczywistej wartości dzieła filmowego jakim niewątpliwie jest film Jacka Bławuta „Dzień czekolady” oraz pisemnego komentarza posiadającego znakomity układ całości potwierdzam, że rozprawa doktorska oraz dzieło do którego praca teoretyczna się odnosi spełniają warunki określone w art.186.1 ustawy Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce z dnia 20 lipca 2018 roku.

Zwracam się z wnioskiem do Uczelnianej Komisji ds. Stopni Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej im. Leona Schillera w Łodzi o podjęcie dalszych czynności związanych z procedurą postępowania w sprawie nadania Panu mgr. Jackowi Bławutowi stopnia doktora w dziedzinie sztuk, dyscyplinie sztuki filmowe i teatralne.

Prof. dr hab. Adam Sikora

